

ІННОВАЦІЙНІ ТА ІНВЕСТИЦІЙНІ ПРОГРАМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ ЗБАЛАНСОВАНОСТІ ШАХТ ЦЕНТРАЛЬНОГО РАЙОНУ ДОНБАСУ

А.Д. Гончаров, А.В. Роменський
Донецький національний технічний університет

Розглянуто проблему забезпечення фінансової збалансованості вугледобувних підприємств України. Проведено аналіз балансу доходів і витрат в процесі господарювання. Запропоновано заходи для досягнення збалансованості шляхом проведення комплексних інноваційних та інвестиційних програм.

Вугільні підприємства займають важливе місце в національній економіці України. Разом з тим, стан та результати їх господарювання протягом тривалого періоду суттєво погіршуються, про що свідчить динаміка обсягів виробництва, фінансово-економічні показники. На дослідження проблем діяльності підприємств вугільної промисловості спрямовані дослідження багатьох вітчизняних вчених, серед яких слід відзначити Амошу О.І., Чумаченка М.Г., Гріньова В.Г., Булєєва І.П., Воронкову А.Є., Костирко Л.А., Логвиненка В.І. Їх наукові праці складають теоретичну та методичну базу управління діяльністю галузі й окремих підприємств. Водночас, результати господарської діяльності вугледобувних підприємств свідчать про необхідність подальшого вдосконалення теоретичних положень та практичних рекомендацій щодо вирішення питань виходу із складного економічного становища.

Слід відзначити, що головною передумовою ефективного господарювання є забезпечення і підтримка збалансованості підприємства як складної організаційно-економічної системи. В той же час для вугледобувних підприємств це є достатньо складною проблемою, зумовленою специфікою діяльності. Так, наприклад, в 2008 році ціна 1 тони товарної вугільної продукції склала 75% від її собівартості. Таке положення створює передумови для збитковості й для посилення залежності від дотаційного державного фінансування. Вихід з критичного становища потребує поглибленого аналізу збалансованості як в теоретичному, так і в практичному аспекті та розробки дій з її формування. Збалансованість забезпечується відповідністю між окремими складовими підприємства та передбачає, тим самим, дотримання певних матеріальних і вартісних пропорцій. Слід відзначити, що інтегрованими характеристиками діяльності є саме фінансові, що зумовлює переважне значення фінансової

збалансованості.

Розглянемо характеристики збалансованості стосовно шахт Центрального району Донбасу, які відрізняються складними гірничо-геологічними умовами видобутку вугілля, високим строком експлуатації шахтного фонду, третина якого функціонує вже понад 50-ти років, накопиченою нестабільністю фінансово-економічного середовища, та поряд з цим, невирішеними соціальними проблемами, що призводить тільки до подальшого зростання витрат та формування від'ємних фінансових результатів. На прикладі ДП «Артемвугілля», яке спеціалісти відносять до одного з найбільш перспективних та гнучких щодо подолання кризових тенденцій представників вугільної промисловості Донецької області, проілюструємо вирішальне значення досягнення фінансової збалансованості як фактора ефективності функціонування підприємства, прискорення темпів його розвитку, підвищення власної економічної самостійності.

Слід зазначити, що фінансова збалансованість як економічна категорія передбачає рівновагу всіх видів доходів та витрат, які формуються в результаті операційної та фінансово-інвестиційної діяльності підприємства протягом встановленого періоду. Цей очевидний та простий, на перший погляд, принцип повинен стати підґрунтям, основою для складних та важко прогнозованих процесів і умов господарювання сучасного вугільного підприємства. Його дотримання на всіх рівнях дозволить у найближчому майбутньому говорити вже про беззбитковість функціонування, як окремого підприємства, так і вугільної галузі України в цілому. Встановимо наявність або відсутність фінансової збалансованості роботи ДП «Артемвугілля» шляхом дослідження складу й структури його доходів та витрат, сформованих протягом 2007-2009 рр.

Аналіз фінансової звітності та додаткової управлінської інформації виявив негативну тенденцію до різкого (на 51,1% у 2009 році в порівнянні з 2008 р.) зниження доходів від реалізації продукції при одночасному зростанні її собівартості (на 5,8% у 2009 році в порівнянні з 2008 р.). Значний вплив цих показників на рівень фінансової збалансованості, зумовлений їх істотною питомою вагою в загальному обсязі доходів та витрат (41,3% та 81,5% відповідно за станом на кінець 2009р.), призвів до отримання від'ємного фінансового результату наприкінці аналізованого періоду в обсязі 236748 тис. грн. Для встановлення впливу інших факторів на фінансову збалансованість ДП «Артемвугілля» протягом 2007-2009 років більш детально необхідно проаналізувати структуру доходів і витрат. У складі доходів від усіх видів діяльності в об'єднанні друге

місце після показника виручки від реалізації продукції займають надзвичайні доходи, питома вага яких дорівнює 28,4% та 30,8% відповідно у 2007 та 2008 році. Зростання їх обсягу на 27% (або на 62423 тис. грн.) слід вважати скоріш негативним щодо забезпечення балансу фактором через випадковий, надзвичайний характер цих надходжень. Це підтверджується різким коливанням загальної величини доходів (їх зменшення на 52,8%) у наступному 2009 році, у якому надзвичайні доходи відсутні при відносно стабільному рівні інших складових структури доходів ДП «Артемвугілля».

Наступним чинником, який безпосередньо впливає на фінансову збалансованість підприємства, є інші операційні доходи, переважна частина яких (більше 95%) представлена бюджетним фінансуванням. Так, у 2007 на 1 грн. реалізованої продукції приходилося 0,62 грн. державних дотацій, тобто 62% доходів від операційної діяльності фінансувалося не за рахунок власних коштів. Цей показник стрімко зростає у 2008 та 2009 роках спочатку на 11,6%, потім – на 84,1% відповідно. Тобто у 2009 році на 1 грн. реалізованої продукції приходиться вже 1,28 грн. видатків з державного бюджету. Враховуючи загальну нестабільність в економіці країни, залежність ДП «Артемвугілля» від дотаційних вливань, яка зростає швидкими темпами, неминуче призводить до втрати економічної незалежності та вносить дисбаланс. Отже, економічний аналіз доходів, отриманих ДП «Артемвугілля» протягом 2007-2009 рр. показав, що їх зростання у 2007-2008 роках було зумовлене лише чинниками, які можна віднести до екстенсивних, а зменшення у 2009 році відбулося за рахунок доходів від реалізації продукції – основного реального власного важеля впливу підприємства на фінансову збалансованість.

Слід відзначити, що на підприємстві протягом 2007-2009 рр. загальний рівень витрат від усіх видів діяльності мав тенденцію до зниження (22% зростання у 2008 р. у порівнянні з 2007 роком та вже 9,6 % зменшення у 2009 р. у порівнянні з 2008р.). Однак, цей фактор свідчить лише про загальний спад обсягів видобутку вугілля в натуральному вимірі, але не очікуване ефективне зниження витрат у результаті покращення умов праці, модернізації шахтного фонду, тощо. Проведений у подальшому детальний вертикальний аналіз виявив, що окрім собівартості реалізованої продукції, яка займає, як вже було наведено вище, більш ніж $\frac{3}{4}$ загального обсягу витрат та має тенденцію до постійного зростання (у середньому на 8,2% на рік), формування від'ємного фінансового результату у 2009 р. також було зумовлене рівнем адміністративних, інших операційних, й податкових відрахувань, питома вага яких протягом аналізованого періоду в

середньому склала 7,3%, 4,4%, 6,7% відповідно. Аналіз витрат на оплату праці підприємства свідчить про перебільшення темпів їх зростання над темпами зростання доходу від реалізації протягом 2007-2008 рр., а у 2009 році на 1 грн. реалізованої продукції приходилося майже 2 грн., необхідних до спрямування в фонд оплати праці.

Таким чином, результатом дослідження доходів та витрат ДП «Артемвугілля» стало виявлення основних чинників, які перешкоджають фінансовій збалансованості підприємства. Серед них слід виокремити загальне зниження доходів від реалізації продукції, зростання її собівартості, підвищення економічної залежності від бюджетних асигнувань, неможливість покриття витрат на оплату праці надходженнями від реалізації продукції. Подолання зазначених факторів дисбалансу можливе на основі с підходу до забезпечення фінансової збалансованості, який передбачає одночасного вирішення наступних завдань:

- підвищення доходу від реалізації продукції шляхом збільшення обсягів видобутку вугілля,
- пошук резервів оптимізації всіх витрат на основі проведення функціонально вартісного аналізу.

Збільшення підприємством обсягів видобутку вугілля можливе шляхом розробки та реалізації інноваційних та інвестиційних програм, які передбачають системні зрушення в усіх сферах діяльності ДП «Артемвугілля» й зумовлюють проведення наступних заходів:

- введення в експлуатацію нових лав й збільшення проходження гірничих виробіток,
- підвищення якості вугільної продукції підприємства шляхом зниження її зольності до 36,3%,
- проведення механізації очисних робіт шляхом придбання обладнання для озброєння механізованих лав, що заплановані до введення в експлуатацію,
- здійснення заходів з енергозбереження шляхом використання шахтного метану та води в технічних цілях, загальної модернізації шахтного фонду,
- капітальне будівництво, метою якого є введення в експлуатацію нових горизонтів,
- організаційні заходи з підвищення продуктивності праці «забійників» і «прохідників».

Висновки

Отже, зазначені заходи дозволять ДП «Артемвугілля» протягом 2-3 років вийти на рівень беззбиткового, а в подальшому й рентабельного здійснення власної діяльності.